

דף לתקשורת

תקציר ממצאים מרכזיים

4.07.2023

עלייה ומצוינות במערכת החינוך הישראלית

ד"ר סבטלנה צ'אצ'אשווילי-בולוטין¹ וד"ר רות תלמי-כהן

מחקר חדש ומקיף שערכו ד"ר סבטלנה צ'אצ'אשווילי-בולוטין וד"ר רות תלמי-כהן מהמכון להגירה ושילוב חברתי בחן את שיעורי הלמידה במסלולים יוקרתיים בתיכון בקרב חמש קבוצות – מצפון אמריקה, מדרום אמריקה, מצרפת, ממדינות פוסט-סובייטיות ומאתיופיה – והשווה בינם ובין שיעורי הלמידה של ילידי ישראל שהוריהם נולדו בישראל במסלולים אלה.

המחקר התבסס על קבצים מנהליים של משרד החינוך הכוללים את נתוני כלל תלמידי כיתה י"ב בחינוך הממלכתי והממלכתי-דתי במגזר היהודי בישראל בשנים 2016–2019. קובץ הנתונים למחקר כלל חיבור של קובצי תלמידים, קובצי בחינות הבגרות (זכאיות) וכן קובצי מדדי הטיפוח של החטיבה העליונה בשנים הרלוונטיות. החיבור נעשה על ידי מזהה תלמיד ייחודי שנתן משרד החינוך לאחר שהקבצים עברו התממה. השימוש בנתונים מנהליים של כלל תלמיד י"ב אפשר גם בחינה של קבוצות עולים קטנות יחסית. נתוני המחקר כללו 214,769 תלמידי י"ב בבתי ספר ממלכתיים וממלכתיים-דתיים. במדגם נכללו תלמידים שנולדו בישראל ושגם הוריהם נולדו בישראל ותלמידים שעלו לישראל. מתוכם 193,575 שהם והוריהם נולדו בישראל (כ-90%), 2,330 תלמידים שעלו מצרפת (1.1%), 4,354 תלמידים שעלו מצפון אמריקה (2%), 1,205 תלמידים שעלו מדרום אמריקה (0.6%), 8,336 תלמידים שעלו ממדינות פוסט-סובייטיות (3.9%) ו-4,969 תלמידים שעלו מאתיופיה (2.3%). בהקשר זה נציין כי קבוצת העולים בעלת הוותק הנמוך ביותר במערכת החינוך בישראל היא קבוצת העולים מצרפת (כ-8 שנים), אחריה ניצבת קבוצת העולים מאתיופיה (כ-9 שנים), ולאחריה קבוצות העולים מצפון אמריקה, מדרום אמריקה וממדינות פוסט-סובייטיות שלהן ותק דומה, כ-10 שנים.

מבחינת מאפייני בתי הספר שבהם למדו העולים, מדד הטיפוח הממוצע של בתי הספר של יוצאי אתיופיה היה הגבוה ביותר (6.48). בהקשר זה חשוב להזכיר כי שיעור יוצאי אתיופיה בבית הספר הוא אחד מארבעת האינדיקטורים של מדד הטיפוח, ואינדיקטור שני הוא שיעור העולים הלומדים בו בכלל. גם יוצאי ארצות פוסט-

¹ ליצירת קשר ולפרטים נוספים ניתן לפנות אל ד"ר סבטלנה צ'אצ'אשווילי-בולוטין, ראש המכון להגירה ושילוב חברתי, svetach@ruppin.ac.il

סובייטיות למדו בבתי ספר חלשים יחסית, ואחריהם יוצאי צרפת ודרום אמריקה, כולם בבתי ספר שמדד הטיפוח בהם גדול מ-5. לעומת זאת, יוצאי צפון אמריקה, המגיעים מרקע משפחתי משכיל יחסית לעומת יתר קבוצות, למדו בבתי ספר חזקים יותר, שמדד הטיפוח הממוצע בהם עמד על 3.68. זאת כאשר מדד הטיפוח הממוצע בקרב ילידי ישראל שהוריהם נולדו בישראל עמד על 4.18.

שיעורי למידה במתמטיקה, בפיזיקה ובאנגלית ברמת 5 יח"ל לפי קבוצות מוצא

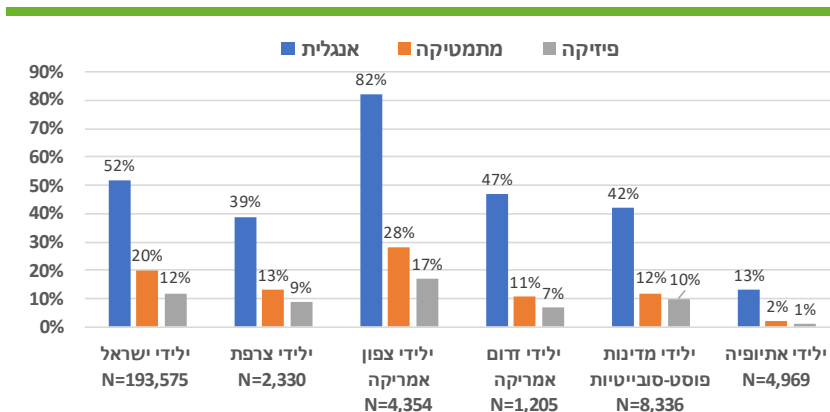
מדוע חשוב להציג הישגים לימודיים במקצועות מתמטיקה, פיזיקה ואנגלית ברמה מוגברת?

מקצועות אלו ברמה מוגברת מעניקים "כרטיס כניסה" לתפקידים יוקרתיים בצבא, ללימודים גבוהים בתחומים מבוקשים במוסדות להשכלה גבוהה ולתפקידים יוקרתיים בשוק עבודה.

השוואה בין שש הקבוצות מגלה כי קיימים פערים גדולים בשיעורי הלמידה במתמטיקה, בפיזיקה ובאנגלית ברמת 5 יח"ל בקרב קבוצות מוצא שונות. מהנתונים עולה כי

- שיעורי הלמידה הגבוהים ביותר במתמטיקה, בפיזיקה ובאנגלית ברמת 5 יח"ל הם בקרב תלמידים עולים מצפון אמריקה, ולאחר מכן בקרב ילידי ישראל.
- שיעורי הלמידה במקצועות אלה בקרב ילידי דרום אמריקה, ילידי מדינות פוסט-סובייטיות וילידי צרפת דומים וממוקמים באמצע.
- שיעורי הלמידה הנמוכים ביותר במקצועות אלה הם בקרב תלמידים-עולים ילידי אתיופיה.

שיעורי למידה במתמטיקה, בפיזיקה ובאנגלית ברמת 5 יח"ל לפי קבוצות מוצא (N – מספר התלמידים ב"ב)

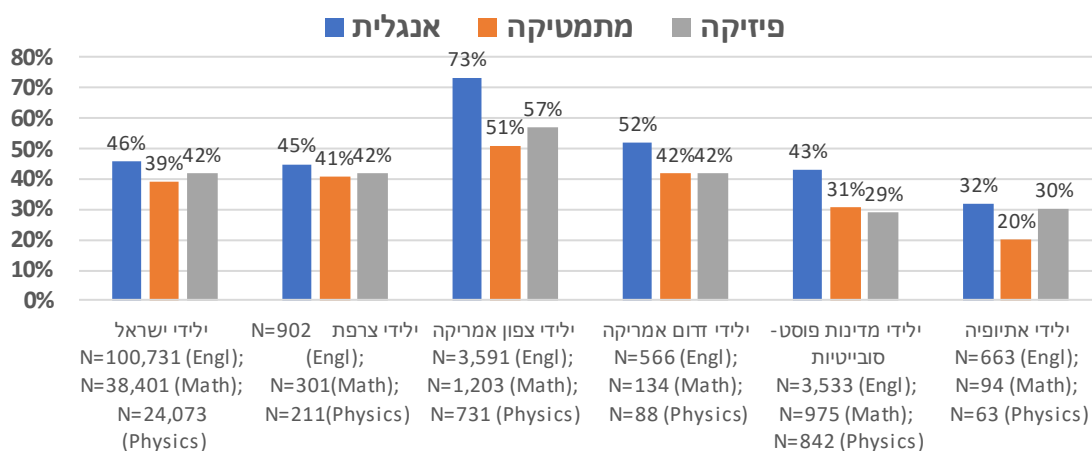
כפי שעולה מהתרשים, שיעורי הלמידה במתמטיקה ברמת 5 יח"ל בקרב תלמידים לפי קבוצות מוצא הם: צפון אמריקה כ-28%, ילידי ישראל שהוריהם נולדו בישראל כ-20%, צרפת כ-13%, מדינות פוסט-סובייטיות כ-12%, דרום אמריקה כ-11% ואתיופיה כ-2% בלבד.

שיעורים של בעלי ציוני 90 ומעלה במתמטיקה, בפיזיקה ובאנגלית ברמת 5 יח"ל בקרב הלומדים 5 יח"ל לפי קבוצות מוצא

- השוואה בין שש הקבוצות מגלה כי קיימים פערים בשיעור בעלי ציוני 90 ומעלה במתמטיקה, בפיזיקה ובאנגלית ברמת 5 יח"ל בקרב עולים מצפון אמריקה. מהנתונים עולה כי
- השיעורים הגבוהים ביותר של בעלי ציוני 90 ומעלה במתמטיקה, בפיזיקה ובאנגלית ברמת 5 יח"ל הם בקרב עולים מצפון אמריקה.
 - השיעורים של בעלי ציוני 90 ומעלה בקרב ילידי ישראל ועולים מדרום אמריקה ומצרפת דומים וממוקמים באמצע.
 - השיעורים של בעלי ציוני 90 ומעלה בקרב ילידי מדינות פוסט-סובייטיות וילידי אתיופיה הם הנמוכים ביותר. עם זאת, חשוב להדגיש כי בעוד מספר התלמידים העולים ממדינות פוסט-סובייטיות שלמדו בשנים 2016–2019 בכיתה י"ב 5 יח"ל במתמטיקה היה 975 ובפיזיקה 842, היה מספר התלמידים ילידי אתיופיה שלמדו במסלולים אלה 94 במתמטיקה ו-63 תלמידים בפיזיקה, ומספר ילידי אתיופיה שקיבלו ציון 90 ומעלה במתמטיקה ברמת 5 יח"ל היה 19, וכך גם בפיזיקה.

שיעור בעלי ציוני 90 ומעלה במתמטיקה, בפיזיקה ובאנגלית ברמת 5 יח"ל בקרב הלומדים 5 יח"ל לפי קבוצות מוצא (N – מספר הלומדים 5 יח"ל)

כפי שעולה מהתרשים, השיעורים של בעלי ציון 90 ומעלה בקרב תלמידים עולים וילידי הארץ הלומדים במתמטיקה ברמת 5 יח"ל הם: מצפון אמריקה – כ-51%, מדרום אמריקה – כ-42%, מצרפת – כ-41%, ילידי ישראל שהוריהם נולדו בישראל – כ-39%, ממדינות פוסט-סובייטיות – כ-31% ומאתיופיה – כ-20%.

שיעור בעלי ציוני 90 ומעלה בעברית לפי קבוצות מוצא

- השוואה בין שש הקבוצות מגלה כי קיימים פערים גדולים בשיעור בעלי ציוני 90 ומעלה בעברית בקרב קבוצות מוצא שונות. נציין שחלק מהתלמידים קיבלו תוספת ניקוד לציון בהיותם תלמידים עולים העונים על דרישות ההתאמה. מתוך הנתונים עולה כי
- השיעור הגבוה ביותר של בעלי ציוני 90 ומעלה בעברית הוא בקרב עולים מצפון אמריקה (כ-20%).
 - השיעורים של בעלי ציוני 90 ומעלה בקרב ילידי ישראל, דרום אמריקה וצרפת דומים וממוקמים באמצע (כ-11%).
 - השיעורים של בעלי ציוני 90 ומעלה בקרב ילידי מדינות פוסט-סובייטיות וילידי אתיופיה הם הנמוכים ביותר (7% ו-3% בהתאמה).

סיכום ממצאי רגסיה רבת רמות ומשתנים

ניתוח רב-משתני – מסלול 5 יח"ל במתמטיקה

- **עולים מאתיופיה** – רמת ההשכלה הפורמלית של הורי התלמידים מסבירה במלואה את הבדלי ההישגים בין תלמידים עולים מאתיופיה לתלמידים ילידי ישראל שהוריהם נולדו בישראל.

משמעות הממצא היא כי מערכת החינוך הישראלית אינה מצליחה למתן את ההשלכות שיש לרמת ההשכלה הממוצעת הנמוכה של ההורים על סיכויי הצטיינות.

- **עולים ממדינות פוסט-סובייטיות** – רמת ההשכלה של הורי התלמידים ואפיוני בתי הספר (מדד הטיפוח) מסבירים במלואם את הפערים בין תלמידים עולים ממדינות פוסט-סובייטיות לתלמידים ילידי ישראל.
- **עולים מצרפת ועולים מדרום אמריקה** – רמת ההשכלה של הורי התלמידים ואפיוני בתי הספר (מדד הטיפוח וסוג בית הספר) מסבירים בחלקם את הפערים בין שתי קבוצות העולים הללו לתלמידים ילידי ישראל.
- **עולים מצפון אמריקה** – פיקוח על מאפיינים סוציו-דמוגרפיים ואפיוני בית הספר מבטל את היתרון של קבוצה זו על ילידי ישראל.

ניתוח רב-משתני – הצטיינות בקרב תלמידי 5 יח"ל במתמטיקה

- **עולים מאתיופיה** – הפערים בין תלמידים עולים לילידי ישראל מוסברים במלואם על ידי הבדלים ברמת השכלת ההורים.

משמעות הממצא היא כי מערכת החינוך הישראלית אינה מצליחה למתן את ההשלכות שיש לרמת ההשכלה הנמוכה של ההורים על סיכויי הצטיינות.

- **עולים ממדינות פוסט-סובייטיות** – הפערים מוסברים במלואם על ידי הבדלים ברמת ההשכלה הפורמלית של ההורים ואפיוני בית הספר (מדד הטיפוח).
- **עולים מצרפת ועולים מדרום אמריקה** – לא נמצאו הבדלים מובהקים בין שתי קבוצות העולים לילידי ישראל.
- **עולים מצפון אמריקה** – פיקוח על מאפיינים סוציו-דמוגרפיים ואפיוני בית הספר צמצמו (אך לא ביטלו) את יתרונם על ילידי ישראל.

תובנות מרכזיות

- ✓ הדרך הראשית לניעות כלכלית-חברתית היא למידה במסלולים יוקרתיים במערכת החינוך, בפרט עבור תלמידים-עולים שחלקם גדלים במשפחות ממעמד חברתי-כלכלי בינוני או נמוך.
- ממצאי המחקר עולה כי ערוץ זה עדיין חסום בפני חלק גדול מהתלמידים-העולים.
- ✓ כדי לצמצם את אי-השוויון בחינוך בחברה הישראלית יש לשים דגש גם על תוכניות מצוינות בקרב קבוצות עולים בעלי הישגים בינוניים ומעלה, ולא להתמקד רק במענה לתלמידים עולים שהישיגיהם הלימודיים נמוכים.
- ✓ על קובעי המדיניות ועל הפועלים בשדה החינוך לחזק את המצוינות בקרב תלמידים עולים בכלל, ובקרב תלמידים עולים מן הפריפריה החברתית בפרט.

צרו קשר איתנו

למידע ופרטים נוספים:

ד"ר סבטלנה צ'אצ'אשווילי-בולוטין

ראש המכון להגירה ושילוב חברתי

053-4867409 | svetach@ruppin.ac.il